

CESTA K MODERNÍMU INKLUZIVNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ V ARMÉNSKÉ REPUBLICCE

Ella M. Kafyan, Zdenka Šándorová

Anotace

Odborný článek seznamuje čtenáře v kontextu komparativní speciální pedagogiky s moderním inkluzivním vzděláváním v Arménské republice. Vzdělávání bylo vždy a dodnes zůstává jedním z hlavních směrů rozvoje Arménie, země se staletou historií. Vzdělávání v její nelehké historii bylo vždy základem a garantem kulturní a politické identity, stimulem pro sociální pokrok. V dějinách zaznamenala období vzestupu i úpadku státního a kulturního života. Nacházela se po dlouhou dobu mezi nejsilnějšími světovými opozičními mocnostmi, ale přes to se arménskému národu podařilo udržet svou národní a kulturní identitu, do určité míry díky zvláštnímu přístupu k otázce vzdělávání a výchovy. V každé historické etapě bylo vzdělání důležitým faktorem při udržování nezávislosti země. Dosud je vzdělání v Arménii nejdůležitějším faktorem projevu národní nezávislosti.

Klíčová slova: Historie; Arménská republika; Inkluzivní vzdělávání; Speciální vzdělávání.

Úvod

Arménská republika vznikla po rozpadu Sovětského svazu 21. září 1991. Hlavním městem je Jerevan, jehož populace 1 075 800 obyvatel (k 2017) tvoří třetinu z celkového počtu obyvatel Arménie (3 018 854 během sčítání lidu roku 2011).

Jedním z hlavních směrů rozvoje Arménie bylo a dodnes zůstává vzdělávání. Hlavními cíli státní vzdělávací politiky jsou: sekulární a humanistický charakter vzdělávání; svobodný rozvoj jednotlivců; vzdělávání k občanství a patriotismu; soulad s národními a univerzálními hodnotami, navazující vzdělávání; možnost získat vzdělání v oblasti, která koresponduje s osobními zájmy a potřebami jednotlivců; různé formy vzdělávání; demokratický management vzdělávání vylučující státní monopol.

Krátce k historii

Vznik a formování moderního vzdělávání v Arménské republice můžeme charakterizovat v rámci čtyř stěžejních historických etap:

1. etapa od roku 301 do roku 1828 je obdobím od přijetí křesťanství do vstupu Jerevanského a Nachičevanského chanátu do Ruského impéria, zahrnující existenci arménského národa od VIII. století jako náboženské komunity pod vládou Arabů, Mongolů, Turků, Peršanů, carského Ruska;
2. etapa zahrnuje období let 1828 – 1920, kdy byla arménská oblast součástí Ruské říše a vznik první Arménské republiky;
3. etapa v letech 1920-1991 byla obdobím ustavení sovětské moci a vstupu Arménské SSR do Sovětského svazu;
4. etapa je datována od roku 1991 po současnost. Současná etapa je obdobím postsovětského (nezávislého) vývoje.

Vznik Arménské republiky má hlubokou 1600 let starou historii a je přímo spojen s přijetím křesťanství jako státního náboženství v roce 301 za krále Tyridata III. Arménská apoštolská církev dala vzniknout nové spiritualitě, kultuře, literatuře, architektuře a písemnostem.

V letech 405-406 letech kněz Mesrop Maštoc vytvořil původní originální arménskou abecedu, položil základ křesťanské školy, inicioval vzdělávání v arménském jazyce, dal silný impuls překladu Bible a cizojazyčné literatury, zanechal po sobě mnoho žáků a pokračovatelů svého díle.

Se vznikem vlastní abecedy je spojeno založení první vysoké školy -Vagaršapatského semináře. Vysoké školy-univerzity se začaly otevírat v XIII-XV století. Mezi nimi byla Gradzorská univerzita, jedno z nejznámějších center osvícení středověké Arménie. Byla založena v roce 1282, a Tatevská univerzita - největší středověká univerzita na Jižním Kavkaze, založená v roce 1373 v Tatevském klášteře. V těchto vzdělávacích institucích se vyučovala gramatika, rétorika, literatura, historie, teologie, filozofie, biologie. Arménská vzdělávací centra se objevila v Rusku, Gruzii, Indii, Itálii a dalších zemích.

V prvním období tedy mělo vzdělání v Arménii náboženský a celospolečenský charakter. Po vstupu do Ruského impéria začala rekonstrukce vzdělávacího systému.

Na přelomu 20. a 21. století se ve světovém společenském vývoji projeví nové trendy. Globalizační procesy definovaly vzdělání jako strategický směr rozvoje státu, lidský intelektuální potenciál proměnily v silný investiční zdroj. Vzdělání se stává v této době hlavním bodem růstu a pokroku, tvoří intelektuální potenciál národa a zajišťuje jeho konkurenceschopnost na světových trzích.

Vzdělání v Arménii má staletou historii a je důležitým faktorem národní samostatnosti, sebezáchovy. Jedním z hlavních úkolů státu je zachování a rozvoj vzdělávacího systému a zajištění jeho konkurenceschopnosti.

Po ustavení sovětské moci v Arménii v roce 1921 a až do nabytí Arménií nezávislosti v roce 1991, vzdělávání v Arménské SSR, stejně jako v ostatních sovětských republikách, se rozvíjelo na základě jednotné komunistické ideologie. Vzdělávací systém Arménie byl součástí vzdělávacího systému SSSR. Ve všech předmětech existovaly jednotné programy (kromě studia národních jazyků a literatury), v celém SSSR¹, byly použity stejné učebnice přeložené do místních jazyků.

Po vyhlášení nezávislosti Arménie v roce 1991 se vzdělávací systém země dostal do nelehké situace v souvislosti s neodpovídajícími požadavky nové tržní ekonomiky, tak se vznikly sociální problémy, které následně vedly k poklesu kvality vzdělávání. Tak například po získání nezávislosti, palčivou se stala otázka vytvoření nové vzdělávací a metodické literatury, protože předtím v Arménii se ve školách používaly především výukové materiály přeložené z ruského jazyka. I přes řadu obtíží spojených s vydáváním knih z důvodu snížení financování, byla otázka zajištění učebních a studijních materiálů vyřešena v rámci úvěrového programu Reformy v systému řízení a financování vzdělávání " financovaného Světovou bankou.²

¹ Akulova E. V. Rozvoj odborného vzdělávání v Arménské republice v postsovětském období. Elektronický vědecký časopis "Archont" 2017, č. 1. S. 13.

² Akulova E. V. Rozvoj odborného vzdělávání v Arménské republice v postsovětském období. Elektronický vědecký časopis "Archont" 2017, č. 1. S. 15.

Lze vyčlenit několik následujících problémů systému vzdělávání v Arménii na počátku reformem:

- je nedostatečné financování školství;
- vzdělávání není orientované na trh práce;
- projevuje se nedostatek vzdělávací a učební materiály;
- zastaralé jsou přístupy k výuce;
- zaznamenán je nesoulad obsahu vzdělávání se vzdělávacími technologiemi a požadavky demokratické společnosti³.

V souladu s výše uvedenými problémy, hlavní směry vzdělávací politiky Arménie po získání nezávislosti se staly:

- zvýšení financování vzdělávacího systému;
- zlepšení právních předpisů v oblasti vzdělávání;
- integrace Arménie do mezinárodního vzdělávacího prostoru;
- zajištění jednoty procesu učení v celé zemi;
- zajištění vzdělávání požadavkům tržní ekonomiky⁴.

Moderní transformace ve vzdělávání

V Arménii začaly přímé aktivní reformy vzdělávacího systému 14. dubna 1999, po přijetí zákona "O vzdělávání" Arménské republiky Národním shromážděním⁵. V zákoně se uvádí, že *vzdělávací systém Republiky Arménie je zaměřen na posílení, zachování a rozvoj národních hodnot a hlavními zásadami politiky v oblasti vzdělávání je humanistický charakter vzdělávání a integrace v mezinárodní vzdělávací systém*⁶.

Zákon se stal základem pro další tři významné dokumenty v oblasti vzdělávání, které vláda přijala, jako například: "Vládní nařízení o systému společného vzdělávání"⁷ "Vládní kritéria střední školství"⁸ a "Státní program rozvoje vzdělávání"⁹.

"Vládní nařízení o systému společného vzdělávání" stanovuje hlavní cíle vzdělávání země, principy jeho organizace, charakteristiku absolventa střední školy a kritéria celkového vzdělávání. Hlavním cílem je poskytování kvalitního vzdělávání a dodržování všeobecného vzdělávacího systému Arménské republiky mezinárodně přijatými kritérii¹⁰.

V roce 2009 Národní shromáždění schválilo "zákon o obecném vzdělávání", který doplnil změny týkající se reformy všeobecného vzdělávání¹¹.

³ Marinossyan T. E. O zlepšení kvality vzdělávání v postsovětských zemích (na příkladu Arménie). Časopis: domácí i zahraniční Pedagogika: 2015, č. 5(26), s. 110.

⁴ Tamtéž s. 111

⁵ Zákon o vzdělávání Arménské republiky: přijat 14. dubna 1999 Národním shromážděním RA.

⁶ Tamtéž

⁷ Státní systém všeobecného vzdělávání: příloha protokolu rozhodnutí vlády RA ze dne 27. května 2004, bod 28.

⁸ Státní kritéria středního školství: Příloha rozhodnutí vlády RA ze dne 17. června 2004

⁹ Zákon RA o státním programu rozvoje vzdělávání Arménské republiky: přijat 23. června 2011 Národním shromážděním RA.

¹⁰ Akulova E. V. rozvoj odborného vzdělávání v Arménské republice v postsovětském období. Elektronický vědecký časopis "Archont" 2017, č. 1. C. 14.

¹¹ Zákon o obecném vzdělávání Arménské republiky: přijat 10. července 2009 Národním shromážděním RA.

Ve všech výše uvedených dokumentech je obzvláště akutní otázka zvyšování kvality vzdělávání, protože to vede ke zvýšení významu vzdělání a rozšíření jeho praktického uplatnění.

Dnes, díky výše uvedeným zákonům a nařízením, podle článku 39 Ústavy Republiky Arménie, každý občan země má právo na vzdělání bez ohledu na národnost, rasu, pohlaví, jazyk, vyznání, politické názory, sociální a majetkové postavení¹². Také každý občan má nárok na bezplatné vysokoškolské nebo odborné vzdělání ve veřejných vzdělávacích institucích.

23. září 1991 - Nejvyšší Rada Arménské SSR potvrdila nezávislost republiky na výsledku referenda.

Prakticky okamžitě začala reforma vzdělávacího systému. V roce 1991 byly založeny vysoké školy - vzdělávací instituce odborného vzdělávání, které udělovaly absolventům po třech letech studia kvalifikaci juniorského inženýra. Přijetí na vysoké školy bylo realizováno na základě středního (úplného) vzdělání. Studenti, kteří absolvovali druhý vysokoškolský stupeň s vysokou úspěšností, dostali možnost vstoupit do třetího stupně příslušného vysokoškolského studia.

Z důvodu škrtnů ve státním financování vysokých škol se začal aktivně tvořit sektor nestátních vysokých škol, ale kvalita školství klesla. To bylo také způsobeno nedostatkem moderní vzdělávací a metodické literatury v arménštině. Nicméně existovala podpora vzniku nových vysokých škol v rámci nadnárodních programů, včetně realizace kreditního programu na základě "Reformy systému řízení a financování vzdělávání", který byl financován Světovou Bankou. Postupně v Arménii vznikl dnes fungující smíšený systém vysokých škol, který zahrnuje tradiční státní, mezistátní a nestátní vysoké školy.

Platná reforma systému vyššího odborného vzdělávání začala po přijetí Zákona Arménské republiky "O vzdělávání" 14. dubna 1999. V něm se uvádí: "Vzdělávací systém Republiky Arménie je zaměřen na posílení duchovního a intelektuálního potenciálu arménského lidu, zachování a rozvoj národních a univerzálních hodnot. Principy veřejné politiky ve školství jsou:

- humanistický charakter vzdělávání;
- priorita celospolečenských hodnot;
- integrace do mezinárodního vzdělávacího systému.

Poslední zásada označila nový trend integrace arménského vysokého školství do evropského vzdělávacího prostoru.

V roce 2004 Arménie ratifikovala Lisabonskou úmluvu a v květnu 2005 se připojila k Boloňské deklaraci. Podstata deklarace přesně odráží následující potřebné prvky:

- zavedení systému, který zajišťuje srovnatelnost diplomů, včetně zavedení "dodatek k diplomu";

¹² Ústava RA // URL: <http://www.parliament.am/parliament.php?lang=rus&id=constitution>

- zavedení třístupňového vzdělávacího systému: prvního stupně (bakalář) trvající nejméně tři roky, druhého stupně vedoucího k magisterskému titulu, třetího stupně vedoucího k doktorskému stupni;

V republice se realizuje kreditní systém, který je analogický Evropského systému přepočtu kreditů a je nástrojem pro zvýšení mobility studentů, učitelů, výzkumných a administrativních pracovníků vysokých škol. Přispívá k rozvoji spolupráce v oblasti zajištění kvality vzdělávání s cílem vytvořit srovnatelná kritéria a metodiky.

Připojením k Boloňskému procesu Arménie na sebe převzala závazky spolu s dalšími zeměmi, a to začít proces přechodu na tříúrovňový systém vzdělávání, čímž se vytvořil aktivní systém zabezpečení kvality, odpovídající evropské úrovni standardů, postupů a zásad zabezpečování kvality.

V listopadu 2007 se arménská vláda rozhodnuta schválit arménský model „dotanku k diplomu“, který byl vytvořen střediskem ArmENIC centrum, podle evropského modelu. Výsledky používání základních principů Boloňského procesu formou kreditového systému v Arménské republice jsou také hodnoceny jako pozitivní.

Organizační základnou vládní politiky v oblasti školství se stal Státní program rozvoje vzdělávání Arménie, který po předložení vlády schválilo Národní shromáždění republiky. Důsledné přijetí a implementace programů od roku 2001 umožnilo rozvoj vzdělávacího systému Republiky Arménie a také rozvoj odborného vzdělání.

V současné době se vede diskuse na všech úrovních Státního programu rozvoje vzdělávání v Arménii na léta 2016-2025. Program je založen na koncepci vzdělávání, zásadách Boloňského procesu, programu OSN „Udržitelný rozvoj do roku 2030“ a dalších evropských standardech vzdělávání. Dále je to zachování státního arménského jazyka ve vzdělávání jako prostředek k zachování národní identity, zavedení inkluzivního vzdělávání, zlepšení vzdělávacího prostředí, rozvoj předškolního vzdělávání.

Obecná orientace programu na konkurenceschopnost na trhu práce předpokládá existenci roční pracovní zkušenosti před vstupem na vysoké školy. Existuje řada problémů spojených s nedostatkem návyků samostatné práce studentů, což je zvláště důležité při studiu v rámci Boloňského systému. Rovněž právní předpisy Arménské republiky se nedotýkají problému rozvoje distančního vzdělávání a tento pojem neexistuje. Distanční vzdělávání je však důležitou a slibnou formou rozvoje jednotného vzdělávacího prostoru.

Po zvážení základních aspektů rozvoje odborného vzdělávání v Arménské republice lze vyvodit následující závěry.

1. Transformace vzdělávacího systému byla přímo spojena s rozpadem Sovětského svazu, nutností přechodu na tržní hospodářství a nárůstem procesů globalizace.
2. Při reformě vzdělávacího systému byla vybrána orientace na integraci s Evropským vzdělávacím procesem.
3. V současné době jsou procesy modernizace vzdělávání nedokončené a vyžadují další práci, pokud jde o zajištění kvality přípravy.
4. Spolu s přijetím vzorů evropského vzdělávacího systému se pokouší udržet národní identitu.

ROZVOJ VĚDY SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA A SYSTÉM SPECIÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ARMÉNII

Dne 16. května 1919 rozhodla Rada ministrů první republiky Arménie o založení univerzity v Jerevanu. Otevřela se 31. ledna 1920 v budově obchodní školy v Alexandropolu. V tomto období byla výuka vedena na Historicko-jazykovědné fakultě. Na univerzitě studovalo 262 studentů a pracovalo 32 pedagogů.

Změny postoje státu a společnosti k osobám s poruchami vývoje, v Arménii, stejně jako v mnoha zemích světa, je úzce podmíněna existujícími státními a sociálně-ekonomickými podmínkami.

V průběhu desítek let v Arménii, stejně jako v republikách bývalého Sovětského svazu, za instituce, zabývajících se výchovně-vzdělávacím procesem dětí s poruchami vývoje, byly považovány speciální školy – školy internátní.

V Arménii ve speciálních školách 8letého typu dostávaly vzdělávání děti s postižením sluchu – neslyšící a nedoslýchaví, děti se zrakovým postižením – nevidomé a slabozraké, s poruchou duševního rozvoje – děti s mentálním postižením, s těžkými poruchami řeči, děti s opožděným psychickým vývojem, děti s poruchami pohybového aparátu.

V posledních desetiletích sovětského období působilo v Arménii asi 50 speciálních škol. Jen v různých městech republiky fungovalo 6 škol pro děti se zrakovým postižením, pro děti neslyšící a nedoslýchavé existovaly v Jerevanu dvě a pro děti s mentální retardací to bylo 21 speciálních (pomocných) škol. Do těchto zařízení kromě výše uvedených dětí chodily také děti se složitým narušeným vývojem – mnohočetnými postiženími.

Současný systém vzdělávání pro děti s poruchami vývoje ve speciálních školách republiky, i přes své silné stránky, má jeden podstatný nedostatek, a to problém v osobním a sociálním rozvoji těchto dětí, jejich izolace od společnosti, problémy sociální adaptace. To je důvod, proč systém speciálního vzdělávání v Arménii (od roku 1992) byl v krizi. Hlavním důvodem bylo to, že se děti mohly učit pouze ve speciálních školách. To znamená, že tato kategorie dětí žila a studovala v izolaci od společnosti.

Sociálně-politické změny, a to zejména demokratické změny na začátku 90.ých let minulého století a také díky občanským reformám, včetně socializace vzdělání, vedly logicky ke změně postoje státu a společnosti k dětem s poruchami vývoje, přehodnocení jejich života, vzdělání, práva na práci, apod.¹³

Současné trendy, které reagují na potřebu vzdělání pro všechny děti s vývojovými odchylkami, vedly k vytvoření nového vzdělávacího systému. V republikové speciálně vzdělávací sféře došlo k výrazným změnám, a to konkrétně se zřetelem na:

- nutnost formování nových přístupů a postojů k problémům učení a výchovy dětí se zdravotním postižením;
- začlenění a socializaci do procesu učení všech dětí s vývojovými poruchami;
- vytvoření nových typů státních a veřejných vzdělávacích institucí, rozvojových a rehabilitačních center, dětských domovů;

¹³ Kafyan, E. M.. Prostředky a metody inkluzivního vzdělávání a vzdělávání předškolních dětí se zvláštnostmi psychofyzického vývoje. Jerevan: CopyPrint, 2015. ISBN 978-9939-9136-0-5.

- změnu koncepčních základů problému a rozšíření funkčních směrů speciálních škol;
- rozšíření iniciativ a aktivní účastí rodičů a nestátních institucí ve výchovně-vzdělávacím procesu dětí s vývojovými poruchami.

Do 1. června 2004 ve vzdělávacím systému Arménské republiky bylo 38 speciálních škol pro děti s různými vývojovými poruchami a ten klesl 1. září 2014 na 20.

V současné době v republice funguje 13 speciálních (pomocných) škol pro děti s duševním postižením, 6 speciálních škol - vzdělávacích komplexů pro děti s těžkými poruchami zraku, sluchu, pohybového aparátu, řeči, poruchami chování a také internátní střední škola pro nevidomé (státní nezisková organizace). V republice funguje také 5 internátních škol zaměřené na péči a ochranu dětí (tři v Jerevanu a po jedné ve Vanadzoru a Kapanu).

V průběhu let 2004-2014 v Republice Arménie bylo otevřeno 46 inkluzivních škol, a mnohé děti s poruchami zraku, sluchu, mentálním postižením a dalšími poruchami vývoje se dostává vzdělání v těchto školách společně se svými vrstevníky¹⁴.

Kromě těchto institucí, dnes v Arménii působí řada mezinárodních nevládních organizací, které poskytují různé služby dětem s poruchami vývoje a jejich rodiny. K takovým organizacím patří Nevládní organizace "Most naděje", založená v roce 1996 a působící v městech Jerevan, Diližan Ijevan, Bird, Noemberjan, Centrum pro děti a mládež se zdravotním postižením (1997), < wellness Centrum Arbes (1999), World Vision Armenia International (1999). Kromě výše zmíněných organizací dnes existují nevládní organizace pro matky dětí se sluchovým postižením Faith a Sdružení nevidomých Arménie. Program a akce všech nevládních organizací jsou zaměřeny na vytvoření rovných příležitostí a příznivých podmínek pro vzdělávání lidí s různými poruchami vývoje.

Je zřejmé, že dnes vládní politika na ochranu a rozvoj práv na vzdělávání dětí s poruchami vývoje vedla k zachování rovných práv na vzdělání a budování odpovídajících podmínek. Přispěla k tomu zejména řada právních předpisů přijatých v Arménii v posledních letech. Ty zase přispěly k vytvoření jasných pozic při navrhování vzdělávacího procesu pro děti s handicapem a poskytování garancí státní podpory. V současné době má vláda v plánu převést všechny vzdělávací instituce na princip inkluzivního vzdělávání.

Příprava odborníků – speciálních pedagogů

Kontinuální vývoj speciální pedagogiky a příprava odborníků pro předškolní, speciální vzdělávací instituce, jako jsou mateřské školy, vzdělávací komplexy a rehabilitační centra, hrály důležitou roli při odůvodňování a zvyšování potřeby postupných procesů ve speciálním vzdělávání v Arménii.

Pokud tedy dříve působilo mnoho učitelů ve speciálních vzdělávacích institucích republiky, kteří absolvovali fakulty defektologie v Moskvě, Leningradu, minských pedagogických institutech, pak od roku 1983 - na Fakultě pedagogiky a primárního vzdělávání Arménské státní pedagogické univerzity Kh. Abovyana (vedoucí katedry, kandidát pedagogických věd, docent A. I. Minasyan) bylo realizováno vzdělávání v oblasti specialistů s novou kvalifikací.

¹⁴ O transformaci státních speciálních všeobecně vzdělávacích institucí Arménské republiky, zřízení typů státních speciálních všeobecně vzdělávacích institucí, schválení ustanovení o státních speciálních všeobecně vzdělávacích institucí a státních neziskových institucí a o změnách rozhodnutí vlády Arménské republiky, z 25. června 2002. Za Č 1392-H.

V roce 1988 na příkaz rektora institutu (14. 04. 1988 č. 47) na Fakultě primárního vzdělávání byla založena katedra Defektologie (vedoucí katedry A. M. Minasyan). V tomto akademickém roce bylo 51 studentů zapsáno do prvního ročníku (25 ve stávajícím a 28 v distančním studiu v oborech "oligofrenomenologie, další specializace v logopedii"). Prvními pedagogy této katedry byli kandidáti věd Ovannes Agavelyan a Narine Lutonyan, doktor filozofie Vathagan Chalatyán a doktor filozofie Spartak Palikyan. V letech 1988 až 2011 začal na katedře speciální pedagogiky a pediatrie (speciální pedagogiky) pracovat profesor A. M. Minasyan, docent O. Agavelyan, S. Palikyan a Z. Zograbyan.

Zakladatelé katedry učitelé-kandidáti věd Spartak Palikyan, Naryne Lutonyan, Vathagan Chalatyán a učitel Kimik Saruchanyan - měli velkou zásluhu na vyřešení problémů přípravy místních pracovníků - specialistů v oblasti speciálního vzdělávání – logopedů-defektologů.

V roce 1997 na základě rozhodnutí ministerstva školství, vědy a zdravotnictví na katedře defektologie byl vytvořeno Republikové centrum logopedie (vedoucí centra K. A. Sarzuchanyan). Do Centra se dostali absolventi biomedicínských a psychologicko-pedagogický fakult, kteří vystudovali obor logoped. Za celý život Centrum (14 let) připravilo asi 300 odborníků a učitelé katedry poskytli mnoha logopedům odbornou podporu.

V těchto letech mateřské školy a školy, implementující inkluzivní vzdělání, byly založeny z iniciativy Ministerstva školství a vědy Republiky Arménie a v souladu se speciálními programy nevládních organizací (např. "Most naděje"). Přirozeně vznikla potřeba nových vzdělávacích specializací v oborech tyflopédagogika, speciální psychologie, ergoterapie, speciální předškolní pedagogika a psychologie. Tak v roce 2000 byla otevřena surdo-pedagogika, v roce 2004 – tyflo-pedagogika a v programu Evropské Unie TEMPUS - obor ergoterapie. V roce 2009 na stejné univerzitě vznikl magisterský stupeň v oboru oligofrenomenologie, surdomanismus, typhlomenologie, speciální psychologie, logopedie, speciální předškolní pedagogika a psychologie.

Během tohoto školního roku byl zadán úkol připravit vlastní vědecké kádry. Řada vědecko-pedagogických pracovníků obhájila disertační práci a získala titul doktora pedagogických věd ve speciální pedagogice - G. Ovyán Hovyan, Ž. Pailozyan, Z. Zohrabyan, A. Avakyan, L. Saratikyan, S. Karapetyan, E. Kafyan, L. Bagdasarian, V. Mkrtčian, T. Azatyan, A. Svažian, V. Sarukhanyan, M. Harutyunyan, M. Marutyan, V. Marukyan a další.

Dalšími známými odborníky byli - doktor věd, profesor E. Gevorgyan, doktor věd G. Manukyan, vyučující A. Dashyan, L. Bagdasarian, S. Muradyan, lektori: S. Muradyan, S. Daftyan, C. Pogosyan, L. Chathatryan, L. Asoyan, E. Gjondžjan, G. Harutyunyan. Přispěli k přípravě odborníků - speciálních pedagogů, k rozvoji speciální pedagogiky a speciální psychologie v Arménii. V prosinci roku 2011 z iniciativy rektora ASPU Kh. Abovyana profesora R. K. Mirzachanyana (na základě rozhodnutí Vědecké rady univerzity) byly provedeny strukturální změny (č. 4 od 06.12.2011) na uvedených fakultách a katedrách univerzity (č. 2-644 od 09.12.2011). V souladu s vyhláškou byla založena Fakulta speciálního vzdělávání. Děkankou se stala kandidátka pedagogických věd, docentka Armenui Avagyan. Součástí Fakulty speciálního vzdělávání byla katedra speciální pedagogiky a psychologie (vedoucí - doktor pedagogických věd, profesor R. Azaryan) a katedra logopedie a rehabilitační terapie (vedoucí - kandidátka pedagogických věd, docentka Ž. Pailozyan).

Tyto strukturální změny přispěly k rozvoji odborného vzdělávání v oblasti speciální pedagogiky a psychologie v Arménii. Fakulta speciální pedagogiky v Republice Arménie je jedinou, v níž jsou soustředěny tyto obory speciální pedagogiky: oligofrenopedagogika, surdopedagogika, tyflopédagogika, speciální psychologie, předškolní speciální pedagogika, psychologie a logoterapie. Na fakultě působí přední odborníci z celé republiky, tj. 46 přednášejících. Fakulta připravuje odborníky pro zdravotnické, předškolní, školní zařízení, rehabilitační centra, dětské domovy a další zařízení.

Řada učitelů (A. Avagyan, E. Kafyan, i. Arutynyan, J. Paylozyan, S. Karapetyan, L. Bagdasaryan, L. Asoyan, M. Arutyunyan, atd.) pracují v různých rehabilitačních centrech, ve státních a nestátních institucích.

Učitelé fakulty publikovali více jak 900 vědeckých a metodických článků, učebních pomůcek, knih, programů, slovníků a knih. V 2001 byl vytvořen "Slovník speciální pedagogiky" (pod redakcí R. N. Azaryana a V. G. Halatyana). Publikovány jsou encyklopedie speciálního vzdělávání (ed. R.N. Azaryan).

Výše popsané aktivity významně podporují možnost sociální adaptace dětí se zdravotním postižením ve všeobecně vzdělávacím systému a jsou důležité při zavádění moderních vědeckých přístupů a systémů potřebných pro jejich začlenění do společnosti.

Vezmeme-li v úvahu platnost potřeby speciální pedagogiky a speciálního vzdělávání v Arménii, stejně jako snahy k rozvoji a výraznému pokroku v této oblasti, nelze neocenit docenty - M. Minasiana, S. P. Palikiana, V. Halatyana, Z. Zograbiana a profesora R. N. Azaryana. Přínos R. N. Azaryana v tvorbě a rozvoji systému speciálního vzdělávání a vzdělávání kvalifikovaných odborníků je neocenitelný. Pod jeho vedením a jim osobně byly připraveny a upraveny první vědecké a metodické příručky, stejně jako učebnice pro studenty vydané v arménštině.

Kandidát biologických věd, docent R. Palykyan byl v čele katedry defektologie v letech 1993 až 2000, pak deset let na Předškolní fakultě základního a speciálního vzdělávání. Svými znalostmi, organizačními schopnostmi a pracovitostí významně přispěl nejen k založení katedry, fakulty, ale také k rozvoji speciální pedagogiky a speciálního vzdělávání v Arménii.

Kandidát pedagogických věd, docent N. Zograbian vedl katedru defektologie v letech 2001 až 2011. Vyučující na katedře, kandidát pedagogických věd, docent V. Chalalyan mnoho let vedl speciální školu pro děti s vadami sluchu. Nebyl jen zakladatelem arménské znakového jazyka a autorem několika knih o surdopedagogice, ale připravil dva kandidáty speciální pedagogiky (A. Manukyan, A. Dašian).

Doktor pedagogických věd, profesor, akademik Khachatryan významně přispěl k rozvoji tyflopédagogiky a speciálního vzdělávání v Arménii. Pod vedením N. Azarjana byly realizovány četné studie o speciální pedagogice a adaptivní fyzické kultuře, ukončeno bylo asi 30 disertačních prací. Z iniciativy a pod společnou redakcí R. N. Azaryana byl založen (2000-2009) interdisciplinární vědecko-metodický sborník jediný v republice „Speciální pedagogika a psychologie“, a od roku 2014 se vydávají "Vědecké problémy speciální pedagogiky". Je autorem asi 200 vědeckých článků, metodických manuálů, učebnic, monografií, knih a programů. Jeho jednotlivá díla byla přeložena a publikována v angličtině, francouzštině, španělštině a němčině.

V současné době je Fakulta speciálního a inkluzivního vzdělávání vedena doc. S. Karapetyan, vedoucí katedry speciální pedagogiky a psychologie je doc. T. Azatyan, katedry logopedie a regenerační terapie profesor C. Grigoryan.

Absolventi fakulty pracují v inkluzivních a speciálních školách, mateřských školách, neurologických odděleních nemocnic, veřejných organizacích, které poskytují psychologické služby v centrech psycho-lékařsko-pedagogické diagnostiky.

Vzdělávání na fakultě speciálního a inkluzivního vzdělávání probíhá v souladu s učebními osnovami a programy, které splňují všechny evropské standardy, za použití nejnovějších metod a inovativních technologií.

Většina učitelů fakulty také vykonává praktickou práci ve vzdělávacích a zdravotnických zařízeních republiky, aktivně se účastní mezinárodních vědeckých konferencí, seminářů, kurzů, publikuje články v citovaných mezinárodních časopisech a republikových vědeckých a metodických sbornících.

Fakulta speciálního a inkluzivního vzdělávání spolupracuje s předními specializovanými vzdělávacími institucemi a organizacemi v USA, Německu, Rusku, Finsku, Polsku, Bulharsku, Nizozemsku i České republice. V těchto zemích se konají společné semináře, vyměňují se osvědčené postupy učitelů, v těchto zemích se pořádají školení studentů fakulty, pravidelně se konají workshopy, školení, webináře, otevřené hodiny, mistrovské kurzy, online přednášky a další akce.

V současné době na Fakultě funguje třístupňový vzdělávací systém: bakalářský, magisterský, postgraduální - doktorský. Realizuje se jak formou denního tak kombinovaného studia.

Fakulta vede vzdělávací vědecko-metodickou a výzkumnou práci. Jednou za rok vydává vědecký metodický sborník "Problémy speciálního vzdělávání" /<http://specedu.am/>, který je uveden na seznamu publikací přijatých Komisí pro vyšší atestaci Arménské republiky.

V letech 2016–2018 v rámci spolupráce mezi Arménskou státní pedagogickou univerzitou a Universitou v Minesotě byly uspořádány 3 webináře, na jejichž základě bude vydána učebnice. Spolupráce probíhá pod záštitou Dětského fondu OSN.

Můžeme s jistotou dojít k závěru, že je dnes v Arménii existuje fakulta speciálního a inkluzivního vzdělávání, která úspěšně funguje jako centrum pro vzdělávání učitelů speciálního vzdělávání a je vědeckou základnou pro vědecké, metodologické, organizační, výzkumné a diagnostické práce. Na této fakultě byli a jsou školeni pedagogičtí pracovníci speciálních škol a škol inkluzivního vzdělávání, vzdělávacích zařízení, mateřských škol a rehabilitačních center.

Je nepopíratelné, že navzdory těmto úspěchům je důležitým předpokladem rozvoje systému speciálního a inkluzivního vzdělávání zajištění jeho kontinuity Zlepšování a aplikace prostředků, metod, pedagogických podmínek a metod organizace výchovně vzdělávací práce s dětmi s různými poruchami vývoje, musí neustále probíhat. Je žádoucí neustálé zdokonalování a používání nástrojů, metod, zlepšování pedagogických podmínek a metod organizace vzdělávací a výchovné práce s dětmi s různým vývojovým postižením. Proces diverzifikace speciálního vzdělávání by měl také pokračovat a rozvíjet se díky lékařským výsledkům a vědeckým závěrům získaných v důsledku studia vývojových poruch.

Předpokládá se, že ke strukturálním změnám dojde také ve stávajícím systému speciálního vzdělávání, vytváření nových kateder atd.

Volba způsobů rozvoje tohoto systému bude samozřejmě záviset nejen na vědeckých názorech a neustálé aktualizaci vědců, výzkumných pracovníků a odborníků, ale také na sociálně politické situaci ve státě, hospodářských příležitostech a kulturních standardech přijatých společností.

V současné době existuje v systému speciálního vzdělávání v Arménské republice řada problémů ve vzdělávacím procesu dětí s vývojovým postižením, které je třeba neustále řešit. Mezi ně patří:

- vytvoření předškolních a školních zařízení, v nichž mohou děti s vývojovým postižením vzdělávat společně se svými zdravými vrstevníky;
- poskytování nových funkcí institucím působícím ve vzdělávacím systému, jako je poskytování odborného poradenství a metodické podpory odborníkům, učitelům, dětem v inkluzivních školách a jejich rodinám.

Podle ustanovení ze září 2017 působilo v republice zhruba 260 škol s inkluzivním vzděláváním. Přitom jen v Arménii působí 1450 škol. Podle tohoto ukazatele Arménie zaujímá jednu z vedoucích pozic mezi postsovětskými zeměmi. Původně se plánovalo zavést inkluzivní vzdělávání ve všech školách v Arménii až do roku 2022, později byl ale termín prodloužen o další tři roky.

Vidíme tedy, že vzdělávací procesy v Arménii byly historicky vždy středem pozornosti státu a společnosti. Zásadní změny, ke kterým došlo v Arménii, stejně jako v mnoha jiných zemích postsovětského prostoru po rozpadu Sovětského svazu, vedly k reformě všech sfér společnosti, včetně vzdělávání. Vzdělávání dnes je samozřejmou a jednou z nejdůležitějších oblastí státní politiky.

LITERÁRNÍ ZDROJE

1. ABRAHAMYAN, A.V., MANUKYAN M.M., HARUTYUNYAN, N.K., MKRCHYAN, A.S. *Významné osobnosti arménské pedagogiky*. Arménská pedagogická encyklopedie, kniha A, Jerevan, 2006.
2. AZARYAN R. N. *Problémy speciálního vzdělávání dětí s vývojovým postižením v Arménii* // Pedagogické myšlení
3. AZARYAN, R.N., AVAKYAN, A.V., SARUKHANYAN, K.A. *Fakulta speciálního vzdělávání Historický manuál: lidé, čísla, fakta*. Jerevan, 2012, s.47.
4. AZARYAN, R.N., KAFYAN E.M. *Problematika rehabilitace osob s vývojovým postižením prostřednictvím vzdělávání*. Sborník materiálů mezinárodní vědecké konference Psychologické problémy reformy vzdělávání /. Jerevan, 2008, str. 225-228.
5. AZATYAN T.Ju. *Problémy a perspektivy rozvoje inkluzivního vzdělávání v moderní společnosti*- Inkluzivní vzdělávání: moderní problémy a perspektivy, sbírka článků vědecké a praktické mezinárodní konference, Jerevan 2015, str. 115-119.

6. AZATYAN T.Ju. *Školení budoucích specialistů pro práci s dětmi s více vadami vývoje*. Materiály mezinárodní vědecko-praktické konference „Problémy hluchoslepých: zkušenosti, úkoly, perspektivy. Moskva, 2015, str. 120-122.
7. Zákon č. ZR-136-N Arménské republiky o vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami. Přijat Národním shromážděním RA 25. května 2005.
8. Školský zákon Republiky Arménie od 14 dubna v roce 1999.
URL:<http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1494&lang=cz> (datum 11.05.2018)
9. *Historie vývoje speciálního vzdělávání a speciální pedagogiky jako systému vědeckých perspektiv*. Speciální pedagogika / pod. red. L. V. Mardahajevová, E. a. Orlová.M., 2012. S. - 35. - 41.
10. Historie vzniku a rozvoje národních systémů speciálního vzdělávání (sociokulturní kontext). Speciální pedagogika / red. N.M. Nazarova. 2010, str. 87-121.
11. KARAPETYAN, S.G. *Inkluzivní vzdělávání, moderní problémy a perspektivy*. Mezinárodní vědecká a praktická konference. Jerevan, 2015.
12. KAFYAN, E. M. *Integrované vzdělávání a výchova dětí s vývojovými odchylkami v Arménii*. Defektologie, 2006, č. 3. str. 73-77.
13. KAFYAN, E. M.. *Prostředky a metody inkluzivního vzdělávání a vzdělávání předškolních dětí se zvláštnostmi psychofyzického vývoje*. Jerevan: CopyPrint, 2015. ISBN 978-9939-9136-0-5.
14. Ústava Republiky Arménie // Národní Shromáždění Republiky Arménie// URL: <http://www.parliament.am/parliament.php?lang=rus&id=constitution>
15. MINASYAN, A. M. *Transformace školy a aktuální problémy speciálního vzdělávání*. Jerevan-Luis, 1988, s. 154.
16. MKRTCHAN, L. *O rozvoji vzdělávání v Arménské republice*. Časopis teorie a praxe řízení. 2007, č. 3 (24), str. 48-56.
17. PALIKIAN, S. P. *Vzdělávání dětí se zdravotním postižením a problémy integrace v arménských podmínkách*. Materiály z konference Systém dalšího vzdělávání jako prostředkem integrace osob se zrakovým postižením do moderní společnosti. Nižnij Novgorod, 1999, str. 10-12.
18. Slovník speciální pedagogiky podle R. N. Azaryana, a G. Halatyana - Jerevan, 2001, 300 s.
19. Učebnice speciálního vzdělávání pro studenty pedagogických vysokých škol. Editoval R. N. Azaryan a A.V. Avagyan. Nakladatelství Zangak, 2016, s. 432.
20. Encyklopedie speciálního vzdělávání. R. N. Azaryan, Jerevan, 2012, s. 248.